

Joanna Krasodomska

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Finansów
Katedra Rachunkowości Finansowej
joanna.krasodomska@uek.krakow.pl

OCENA ZROZUMIAŁOŚCI SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI GRUPY LOTOS SA Z WYKORZYSTANIEM APLIKACJI JASNOPIS

Streszczenie: Sprawozdanie z działalności to istotne źródło informacji o wynikach działalności spółek. Podobnie jak sprawozdanie finansowe, także sprawozdanie z działalności powinno cechować się zrozumiałością. W artykule przeprowadzono ocenę zrozumiałości sprawozdania z działalności Grupy LOTOS SA z wykorzystaniem aplikacji JASNOPIS. Jej wyniki pozwalają stwierdzić, że sprawozdanie zostało napisane trudnym językiem, w szczególności we fragmentach poruszających problem ochrony środowiska, badań i rozwoju czy strategii.

Słowa kluczowe: sprawozdanie z działalności, JASNOPIS, zrozumiałość, LOTOS.

Wprowadzenie

W. Buffet, amerykański inwestor giełdowy, przedsiębiorca i filantrop, na pytanie, co uczyniło go skutecznym inwestorem, odpowiedział podobno: „co roku czytam setki i setki raportów rocznych” [Szmigielski, 2015, s. 15-25]. Jego wypowiedzi pozwalają domniemywać, że jest osobą dbającą o zrozumiałość informacji publikowanych przez przedsiębiorstwa. Przyznał kiedyś, że listy do akcjonariuszy Berkshire Hathaway pisze z myślą o swoich siostrach, Doris i Bertie, również posiadających udziały w spółce, a później usuwa ich imiona. Pozwala mu to na szczerą i efektywną komunikację ze wszystkimi interesariuszami spółki. „Gdy list jest gotowy, w nagłówku wstawiam w miejsce ich imion: Do akcjonariuszy Berkshire Hathaway” [Jopson, 2007]. Siostry, choć dysponują pewną wiedzą z zakresu finansów, nie przeprowadzają wnikliwych finansowych

analiz. Jeżeli list jest zrozumiały dla nich, w opinii autora usatysfakcjonuje także pozostałych adresatów. M. Szmigielski [2015] przytacza również inną wypowiedź W. Buffeta, w której stwierdził on, że jeżeli „czyta sprawozdanie finansowe i czegoś nie rozumie, to widocznie ktoś chciał, żeby nie zrozumiał”.

Zgodnie ze Słownikiem Języka Polskiego PWN zrozumiały to „dający się zrozumieć”, „dający się wytłumaczyć” [www 5]. Zrozumiałość jest istotną cechą biznesowej komunikacji, a jednocześnie taką, której wystąpienie jest zależne od obu stron – podmiotu generującego i podmiotu odbierającego komunikat. Zrozumiałość informacji ujawnianych przez spółki jest przedmiotem ustaleń instytucji regulujących zagadnienia rachunkowości w skali międzynarodowej, jak International Accounting Standards Board (IASB), oraz krajowej, jak Komitet Standardów Rachunkowości (KSR). Do niedawna interesowały się one głównie zrozumiałością sprawozdań finansowych. Obecnie coraz więcej wagi przykładają się do informacji prezentowanych w ramach sprawozdania z działalności spółki. Świadczą o tym m.in. wytyczne dotyczące jego sporządzania, opracowane przez wyżej wymienione instytucje, jak również zwiększony zakres ujawnień, które będą w nim ujęte w wyniku wprowadzenia Dyrektywy 2014/95/UE w sprawie ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy¹. Zmienia się zawartość informacyjna sprawozdania z działalności, rośnie także jego objętość. W związku z tym wydaje się, że coraz więcej uwagi powinno się poświęcać jego zrozumiałości.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników oceny zrozumiałości sprawozdania z działalności Grupy LOTOS SA z wykorzystaniem aplikacji JASNOPIS. W kolejnej jego części scharakteryzowano zrozumiałość jako istotną cechę sprawozdawczości przedsiębiorstw i przedmiot badań naukowych. Następnie przedstawiono aplikację JASNOPIS oraz przeprowadzono analizę zrozumiałości sprawozdania z działalności Grupy LOTOS SA za 2014 rok.

1. Zrozumiałość jako istotna cecha sprawozdawczości przedsiębiorstw

Zrozumiałość informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych była jedną z czterech głównych cech jakościowych wymienianych w Założeniach Koncepcyjnych MSSF (obok przydatności, wiarygodności i porównywalności).

¹ Zgodnie z Dyrektywą jednostki zainteresowania publicznego zatrudniające ponad 500 pracowników będą musiały ujawniać w sprawozdaniu z działalności informacje dotyczące kwestii środowiskowych, spraw społecznych i pracowniczych, poszanowania praw człowieka, przeciwdziałania korupcji i łapownictwu oraz informacje na temat stosowanej przez spółki polityki różnorodności składu jej organów [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego...].

W nowych Założeniach z 2010 r. zrozumiałość jest jedną z cech dodatkowych, poprawiających użyteczność informacji sprawozdawczej, którą cechuje przydatność i wierna prezentacja. Zgodnie z Założeniami: „Klasyfikowanie, charakteryzowanie i prezentowanie informacji jasno i zwięźle sprawia, że są one zrozumiałe. Niektóre zjawiska są z natury skomplikowane i nie są łatwe do przedstawienia w zrozumiały sposób, jednak wykluczenie informacji o nich sprawiłoby, że sprawozdania finansowe stałyby się niekompletne i potencjalnie mylące. Raporty finansowe są przygotowane dla użytkowników, którzy mają pewną wiedzę z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej i którzy dokonują przeglądu i analizy informacji ze starannością” [www 2].

W opracowanym przez IASB *Praktycznym stanowisku – komentarzu zarządu* wskazano zrozumiałość jako jedną z siedmiu jego cech jakościowych. Zaznaczono, iż należy ją pojmować w sposób, w jaki jest ona zdefiniowana w Założeniach Konceptyjnych [*Praktyczne stanowisko...*, 2011]. Natomiast w wydanym przez Komitet Standardów Rachunkowości KSR nr 9: *Sprawozdanie z działalności*, sprecyzowano, że jest ono „zrozumiałe, jeżeli posługuje się prostym językiem, stosuje odpowiednią, ścisłą klasyfikację oraz zawiera czytelny opis i prezentację informacji. Może temu sprzyjać uzupełnienie lub zastąpienie opisu słownego innymi formami prezentacji, np. tabelami, wykresami, schematami. Jeżeli konieczne jest stosowanie specyficznej terminologii branżowej i/lub obcojęzycznej, niezbędne jest wyjaśnienie użytych terminów. Można to uczynić bezpośrednio w tekście lub w przypisach, albo w słowniczku pojęć zamieszczonym w/lub dołączonym do SzD². Ważne jest przy tym zapewnienie spójnego stosowania owych terminów i tłumaczeń we wszystkich publikacjach jednostki, w szczególności w całym SzD i sprawozdaniu finansowym” [Krajowy Standard Rachunkowości nr 9..., 2014].

Prawdopodobnie najszerzej cytowanymi badaniami dotyczącymi zrozumiałości informacji narracyjnych zawartych w raporcie rocznym, w tym w szczególności w sprawozdaniu z działalności, są badania autorstwa F. Li. Poddał on analizie z wykorzystaniem wskaźnika mglistości (Fog Index)³ sprawozdania z działalności (MD&A) spółek amerykańskich [Li, 2008, s. 221-247]. Wyniki badań pozwoliły m.in. na stwierdzenie, że spółki sporządzające raporty trudniejsze w zrozumieniu dla użytkowników osiągają gorsze wyniki finansowe.

² Sprawozdania z działalności.

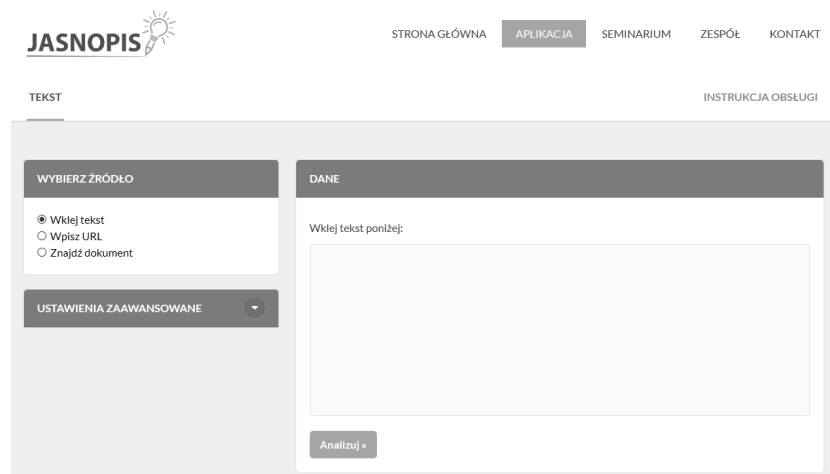
³ Indeks mglistości (Fog Index) opracowany przez Roberta Gunninga wyliczany jest wg wzoru $T=0,4 \times (T_w + T_s)$, gdzie T_w to średnia liczba wyrazów w zdaniu, a T_s to procent wyrazów trudnych (a dokładniej dłuższych niż przeciętne w danym języku). Dla tekstów w języku polskim przyjmuje się, że wyraz trudny to wyraz mający cztery sylaby lub więcej (dla tekstów angielskich – trzy sylaby lub więcej), [www 3].

R.J. Lundholm, R. Rogo i J.L. Zhang [2014, s. 1453-1485] poddali badaniu zrozumiałość publikowanego tekstu oraz liczb w MD&A zagranicznych spółek notowanych na amerykańskich giełdach. Stwierdzili, że ich raporty są bardziej zrozumiałe i zawierają więcej danych liczbowych niż raporty amerykańskich firm. Dla pomiaru zrozumiałości tekstu zastosowali również wskaźnik mglistości. Indeks Foga był także wykorzystywany m.in. w pracach R. Lehavy, B.T. Texas i L. Rees, którzy analizowali raporty analityków finansowych [Twedt i Rees, 2012, s. 1-21] oraz R. Lehavy, F. Li, K. Merkle [2011, s. 1087-1115], poświęconej wpływowi zrozumiałości raportów rocznych spółek na zachowania analityków finansowych. W Polsce badania poświęcone sposobowi komunikowania przez spółki niepewności dotyczącej przyszłych wyników finansowych w sprawozdaniach finansowych i sprawozdaniach z działalności prowadzili K.M. Klimczak, A. Pikos i M. Dynel [2015, s. 217-225].

2. Analiza zrozumiałości sprawozdania z działalności Grupy LOTOS SA za 2014 rok

2.1. Cel i metoda badań

W artykule poddano analizie wybrane fragmenty sprawozdania z działalności Grupy LOTOS SA, opublikowanego w jej raporcie rocznym za 2014 rok [www 3]. Jej celem było określenie stopnia trudności prezentowanego tekstu, a zarazem jego zrozumiałości dla czytelników. Narzędziem badawczym wykorzystanym dla osiągnięcia postawionego celu była aplikacja JASNOPIS [www 4].

Rys. 1. Aplikacja JASNOPIS

Źródło: [www 4].

JASNOPIS jest programem komputerowym opracowanym przez zespół naukowców z Uniwersytetu SWPS i PAN pod kierownictwem Prof. dra hab. Włodzimierza Gruszczyńskiego, w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki. Aplikacja ta mierzy zrozumiałość tekstu i wylicza stopień jego trudności w skali od 1 do 7, gdzie 1 oznacza teksty najłatwiejsze, a 7 – najtrudniejsze (dla fachowców i specjalistów). Aplikacja dodatkowo wskazuje trudniejsze fragmenty tekstu (np. długie, trudne wyrazy i skomplikowane zdania) oraz proponuje poprawki.

Tabela 1. Interpretacja wyniku analizy tekstu w programie JASNOPIS

Klasa	Opisowe etykiety	Orientacyjnie wymagane wykształcenie odbiorcy
1	Tekst dziecinnie łatwy	Klasy 1-3 szkoły podstawowej
2	Tekst bardzo łatwy	Klasy 3-6 szkoły podstawowej
3	Tekst łatwy, zrozumiały dla przeciętnego Polaka	Gimnazjum
4	Tekst nieco trudniejszy, zrozumiały dla osób z wykształceniem średnim lub mających duże doświadczenie życiowe	Liceum
5	Tekst trudniejszy, zrozumiały dla ludzi wykształconych	Studia licencjackie/inżynierskie
6	Tekst trudny w odbiorze dla przeciętnego Polaka	Studia magisterskie
7	Tekst bardzo skomplikowany, fachowy, którego zrozumienie może wymagać wiedzy specjalistycznej	Doktorat lub specjalizacja w dziedzinie, której dotyczy tekst

Źródło: Na podstawie: [www 4].

Program umożliwia także zidentyfikowanie „wyraźnie trudniejszych” i „trudniejszych” fragmentów tekstu, zdań składających się z ponad 20 wyrazów oraz wyrazów trudnych. JASNOPIS podaje również wyniki wspomnianego już wskaźnika mglistości (Fog Index), Indeksu Pisarka oraz dane statystyczne dotyczące analizowanego tekstu.

2.2. Wyniki badań

Badaniu poddano sprawozdanie z działalności Grupy LOTOS SA. Analizę ograniczono do tekstu, pomijając tabele i rysunki. 19 fragmentów tekstu przeniesiono z pliku PDF do Worda, sprawdzono identyczność dokumentów (wypunktowania, podział na akapity), przeklejono fragment po fragmencie do okienka dostępnego na stronie aplikacji i poddano analizie, której wyniki przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Wyniki analizy fragmentów sprawozdania z działalności spółki LOTOS w programie JASNOPIIS

Tytuł analizowanego fragmentu (nagłówek)	KL	% ST	Tekst w liczbach				Średnie długości jednostek tekstu		
			LA	LZ	LS	LST	ŚDS	ŚDZ	ŚDA
(1) Informacje o grupie LOTOS SA	5	5	24	36	620	29	2,49	17	24
(2.1) Strategia grupy LOTOS SA na lata 2011-2015 oraz perspektywy rozwoju jej działalności	6	7	67	108	1882	124	2,57	17	27
(2.2) Charakterystyka wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwoju	5	5	14	40	1302	67	2,36	33	91
(2.3) Ryzyka w działalności grupy kapitałowej LOTOS SA	6	5	50	224	5863	296	2,56	26	115
(2.4) Charakterystyka branży	5	5	66	142	3218	172	2,38	23	45
(2.5) Podstawowe produkty, towary i usługi	5	7	40	70	1531	107	2,32	22	36
(2.6) Logistyka	5	6	13	25	628	39	2,37	25	47
(2.7) Ochrona środowiska	6	8	3	12	334	26	2,55	28	105
(2.8) Badania i rozwój	6	7	14	23	423	29	2,59	18	30
(2.9) Istotne wydarzenia w 2014 r.	5	3	18	48	1209	37	2,4	25	63
(2.10) Istotne umowy oraz postępowania sądowe w 2014 r.	5	4	6	7	178	7	2,31	25	27
(3.1) Wyniki grupy LOTOS SA w 2014 r.	5	2	39	65	1663	32	2,14	26	36
(3.2) Oświadczenia Zarządu	4	1	6	8	179	2	2,01	22	28
(3.3) Inwestycje	5	4	4	8	142	6	2,41	18	32
(3.4) Finansowanie	5	2	16	38	1349	32	2,33	36	75
(4) Akcje Grupy LOTOS SA	4	3	35	52	797	26	2,18	15	20
(5.1) Akcjonariat	5	2	46	61	1757	33	2,42	29	36
(5.2) Funkcjonowanie organów spółki	5	3	110	199	4295	114	2,38	22	37
(5.3) Zbiór Zasad Ładu Korporacyjnego, które Grupa LOTOS SA stosowała w 2014 r.	6	6	74	119	2784	159	2,54	23	36

Objaśnienia skrótów:

KL – klasa,

LZ – liczba zdań,

ŚDS – średnia długość słowa [sylaby],

% ST – % słów trudnych,

LS – liczba słów,

ŚDZ – średnia długość zdania [słowa],

LA – liczba akapitów,

LST – liczba słów trudnych,

ŚDA – średnia długość akapitu [słowa].

Źródło: Badania własne.

Jak wynika z danych przedstawionych w tab. 2, sprawozdanie z działalności spółki LOTOS jest zasadniczo tekstem trudnym, gdyż jedynie 2 z 19 analizowanych fragmentów przypisano klasę 4 (tekst nieco trudniejszy, rozumiały dla osób z wykształceniem średnim lub mających duże doświadczenie życiowe), a pozostałym 17 – klasę 5 (tekst trudniejszy, rozumiały dla ludzi wykształconych) lub 6 (tekst trudny w odbiorze dla przeciętnego Polaka). Najwyższy odsetek słów trudnych w tekście wynosił 8% i został zaobserwowany we fragmencie poświęconym ochronie środowiska. Fragmenty poddane analizie składały się w sumie z 1285 zdań. W większości analizowanych fragmentów (14 z 19) średnia długość zdania przekraczała 20 słów. Program JASNOPIS uznaje takie zdania za bardzo długie. Liczba słów we wszystkich fragmentach ogółem wynosiła 30 154, z czego trudnych było 1337 (4%). Najobszerniejszym fragmentem sprawozdania była część poświęcona ryzyku (5863 słów).

Na szczególną uwagę zasługuje część sprawozdania dotycząca strategii Grupy LOTOS SA na lata 2011-2015 oraz perspektyw rozwoju jej działalności. Niezbyt długiemu fragmentowi, zawierającemu ogólne sformułowanie strategii, program JASNOPIS przypisał klasę 7 (tekst bardzo skomplikowany, fachowy, którego zrozumienie może wymagać wiedzy specjalistycznej). Scharakteryzowanie nadrzędnego celu Grupy LOTOS SA uznał on za fragment wyraźnie trudniejszy od reszty tekstu. Brzmi on następująco: „Budowa wartości dla akcjonariuszy poprzez optymalne wykorzystanie dostępnych zasobów intelektualnych i materialnych oraz realizację programów rozwojowych w obszarach: poszukiwawczo-wydobywczym, przerobu ropy oraz handlowym z poszanowaniem idei zrównoważonego rozwoju, którą koncern definiuje, jako dążenie do stałego ograniczania oddziaływania na środowisko naturalne przy jednoczesnym docenieniu kapitału intelektualnego i doświadczenia pracowników”.

Podsumowanie

Zrozumiałość szeroko pojmowanej sprawozdawczości przedsiębiorstw powinna polegać na tym, że czytelnicy raportów rocznych posiadający pewną wiedzę z zakresu zarządzania i rachunkowości są w stanie zrozumieć przedstawione w nich informacje. Wraz ze wzrostem znaczenia niefinansowej, narracyjnej sprawozdawczości rosną wyzwania stawiane twórcom rocznych raportów w zakresie przystępności prezentowanych w nich treści.

Wydaje się, że w zrozumiałość sprawozdań finansowych, które są w dużej mierze ujednolicone w kwestiach formatu i treści poprzez podporządkowanie

regulacjom z zakresu rachunkowości, jest łatwiejsza do zapewnienia. Sprawozdanie z działalności jest tekstem w przeważającej mierze narracyjnym i oddającym specyfikę konkretnego przedsiębiorstwa. Jego autorzy dysponują większą swobodą w doborze sposobu oraz zawartości prezentowanych treści; powinni je dostosować do wiedzy i doświadczenia ich potencjalnego odbiorcy.

Poddana badaniu Grupa LOTOS SA przedstawiła sprawozdanie z działalności, posługując się stosunkowo trudnym językiem. Co ciekawe, odsetek słów trudnych był najwyższy we fragmentach tekstu poruszających problem ochrony środowiska (8%) oraz badań i rozwoju (7%). W części dotyczącej wyników finansowych i finansowania był najniższy – wyniósł 2%. Można zakładać, że czytelnikiem raportów rocznych Grupy LOTOS jest osoba wykształcona, niemająca problemów ze zrozumieniem trudniejszych tekstów. Mimo to wydaje się, że skrócenie długości zdań, które często składały się z więcej niż 20 wyrazów, mogłoby uczynić prezentowany tekst bardziej przyjaznym dla odbiorcy. Sporządzający powinni też unikać żargonu zrozumiałego jedynie dla specjalistów.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na inicjatywę Amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEC). W 1988 r. wydała dokument, pt. *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents* [www 1]. Zawierał on praktyczne wskazówki, których powinny przestrzegać krajowe i zagraniczne spółki przygotowujące prospekty emisyjne. Sformułowano w nim 6 głównych zasad efektywnej komunikacji: krótkie zdania; jasny, konkretny, codzienny język; strona czynna; w przypadku bardziej skomplikowanych fragmentów tekstu wykorzystanie – o ile jest to możliwe – tabel i wypunktowań; unikanie żargonu prawnego i technicznych terminów; niestosowanie podwójnych zaprzeczeń [www 1]. Warto rozważyć, czy podobne wskazówki nie mogłyby zostać przygotowane przez polskie instytucje, z korzyścią dla obu stron – spółek i użytkowników ich raportów rocznych, w szczególności sprawozdań z działalności.

Literatura

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r., zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE.
- Jopson B. (2007), *Kto jest w stanie zrozumieć język raportów giełdowych*, „Gazeta Prawna”, nr 78.
- Klimczak K.M., Pikos A., Dynel M. (2015), *Uncertainty in the Financial Statements: The Study of Goodwill Disclosures in Polish* [w]: J. Krasodomska i K. Świe-tła (red.), *Współczesne uwarunkowania sprawozdawczości i rewizji finansowej*, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

- Krajowy Standard Rachunkowości nr 9, *Sprawozdanie z działalności*, Komitet Standardów Rachunkowości 2014.
- Lehavy R., Li F., Merkley K. (2011), *The Effect of Annual Report Readability on Analyst Following and the Properties of Their Earnings Forecasts*, "The Accounting Review", No. 86(3).
- Li F. (2008), *Annual Report Readability, Current Earnings, and Earnings Persistence*, „Journal of Accounting & Economics”, No. 45 (2/3).
- Lundholm R.J., Rogo R., Zhang J.L. (2014), *Restoring the Tower of Babel: How Foreign Firms Communicate with U.S. Investors*, "Accounting Review", No. 89(4).
- Praktyczne stanowisko – komentarz zarządu* (2011), Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, SKwP, IFRS, Warszawa.
- Szmigielski M. (2015), *Jakość sprawozdań finansowych sporządzonych zgodnie z MSSF – krótka ocena*, „Rachunkowość”, nr 12.
- Twedt B., Rees L. (2012), *Reading between the Lines: An Empirical Examination of Qualitative Attributes of Financial Analysts' Reports*, "Journal of Accounting and Public Policy", No. 31(1).
- [www 1] *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*, U.S. Securities and Exchange Commission, August 1998, <https://www.sec.gov/pdf/handbook.pdf> (dostęp: 5.01.2016).
- [www 2] *Conceptual Framework for Financial Reporting 2010, F QC30-QC32*, Deloitte 2015, <http://www.iasplus.com/en/standards/other/framework> (dostęp: 5.01.2016).
- [www 3] http://inwestor.lotos.pl/193/raporty_i_dane/raporty_roczne (dostęp: 10.01.2016).
- [www 4] <http://www.jasnopis.pl/aplikacja#> (dostęp: 10.01.2016).
- [www 5] *Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2015, <http://sjp.pwn.pl/sjp/zrozumialy;2547309.html> (dostęp: 6.01.2016).

EVALUATION OF THE MANAGEMENT REPORT UNDERSTANDABILITY WITH THE USE OF THE JASNOPIS APPLICATION

Summary: Management report is an important source of information about the results of the company's performance. Like the financial statement, the management report should be understandable. The article presents the use of the JASNOPIS application to assess the understandability of the LOTOS Group SA management report. The results reveal that the language in which the report has been written is difficult. This is particularly the case with the parts concerning the environmental protection, research and development or strategy.

Keywords: management report, JASNOPIS, understandability, LOTOS.